

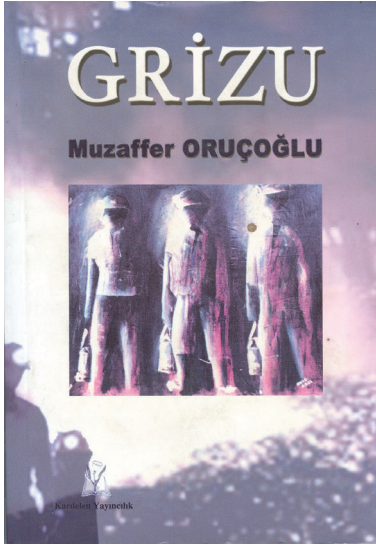
KİTAP

GRIZU

Muzaffer ORUÇOĞLU

Adil AYTEKİN

Maden Mühendisi

Maden emekçilerinin korkulu rüyası "Grizu", bu kez bir romanın adı olmuş, Muzaffer ORUÇOĞLU'nun satırlarıyla.

Grizu, bireylerin salt iç dünyalarına dönük bir yapıt değil; toplumsal-tarihsel bir izlencedir de... 19. Yüzyılda, Osmanlı döneminde başlayan, Zonguldak maden havzasının izlencesi... Evet, Grizu romanı, Zonguldak maden havzasını

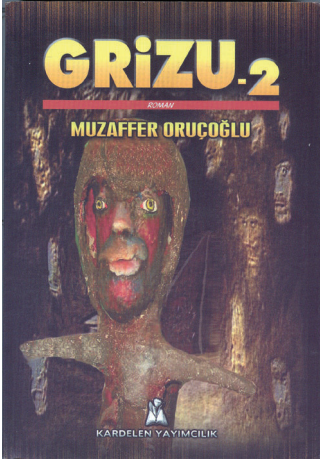
anlatıyor ve daha havzaya ilk kazma vuruşuyla başlıyor ve havzada yaşanan tüm gelişmeleri kapsıyor. Bu bakımdan, Grizu'ya tarihsel bir roman da diyebiliriz; böyle bir roman yazımını gerçekleştirmek için, yazarın havzanın tarihine ilişkin oldukça kapsamlı bir araştırma yaptığı anlaşılıyor. Bu süreç içerisinde, havzada yaşanan hemen hemen tüm olaylar ve gelişmeler, bir tarih dersi söylemine düşmeden, romanda somutlanarak işleniyor.

Toplumcu bir sanat yapıtı olarak Grizu, tarihsel süreci işlerken, bunu "sıradan" insanların yaşamları üzerinden yansıtır ve bu bakımdan da tarihsel süreci "kahramanlar tarihi"ne indirgemekten uzak durur. Grizu romanın başkışileri, Zonguldak havzasının madenkeşleridir. Bu yönüyle, ülkemiz edebiyatında çok az bulunan "işçi edebiyatı" kapsamında görülmelidir. Roman, bir madenci ailesinin yaşamı ekseninde geçer; Havzanın ilk kazma-keşlerinden Kör Cemal ve ailesi ile çevresindekiler,

romanın asıl kişileridir. Bu çerçevede madenlerde çalışma biçimlerinden kadın-erkek ilişkilerine değin yaşamın çeşitli alanları, içerisinde bulunan toplumsal-tarihsel süreçle ilişkilendirilerek anlatılır.

Kör Cemal ve oğlu Hurşit havzada çalışmaya başladıklarında, madenlerde işçi olarak çalışmak üzere mülksüzleşmiş işgücü bulunmadığından, münavebeli (dönüşümlü) çalışma uygulanmakta; işçiler 15 gün madenlerde çalışmakta, diğer 15 günü de köylerinde geçirmektedirler. Romanda, münavebe yönteminin uygulanmasında ortaya çıkan adaletsizlikler bir bir ortaya konulurken, madenlerde uygulanan baskı ve şiddet, farklı zamanlarda farklı biçimler gösterse de, "çalışma disiplini" sağlamak için, maden işletmecilerinin vazgeçemedikleri bir yol olarak da görünmektedir. Ölümlere bile yol açabilen dayak sahnelerinin yanı sıra (dayaktan ölümler, kolayca "göçük" olarak yansıtılabilmektedir), uygulanan "yevmiye" kesintileri de çok ileri ölçülere varmakta ve çoğu zaman "disiplin" boyutunu aşmakta; bu yol ve yöntemlerle işçilerin her türlü hak arama çabaları sindirilmektedir. Bu dönem, henüz madencilerin işçileşme süreçlerinin ilk başlarıdır ve "sınıfsal" özelliklerini henüz görmek olanaklı değildir. İlk madenkeşlerden Kör Cemal'in gösterdiği edilgin kişilik bir yana; romanda geçen önemli kişilerden birisi olan Devrekli Bayram'ın da, haksızlara karşı çıkışı sınıfsal olmaktan çok, bir bakıma "yiğitlik"tir.

Havzada madencilik yaygınlaştıkça,

işgücüne gereksinim de artış göstermiş, "münavebeli" yöntemi yetersiz kaldığında başka bölgelerden –Sivas, Dersim, Trabzon, vd.- işçi sağlanmış (1906), hatta bir dönem askerler bile madenlerde çalıştırılmıştır. Maden işçilerinin oluşumunda ortaya çıkan bu farklılaşmanın, "işçileşme" sürecinde ve çalışma ilişkilerinde de yeni gelişmelere yol açtığına ve "grev" gibi sınıf savaşımının geleneksel biçimlerinin ortaya çıkmaya başladığına tanık oluyoruz.

Romanda, madenlerde geçen çalışma yaşamı bütün zorlukları ve tehlikeleri ile anlatılır. Özellikle, yapıta adını da veren ve yörede "körnefes" olarak adlandırılan "Grizu" belası, sık sık yaşanan göçükler ve yangınlar başlıca iş kazaları olarak karşılaşılrken; daha dokuz yaşında babasıyla birlikte madende çalışmaya başlayan Hurşit'te ortaya çıkan boğucu öksürükler, meslek hastalığı olarak akciğer toz hastalığını anlatmaktadır.

Madenlerde iş kazası tehlikesi altında işçileri çalıştırmak için kullanılan yollardan birisi de "dinsel inançlar" olmaktadır. Ocak direklerine asılan Kuran-ı Kerim ve boyunlar takılan muskalara karşın yine de engellenemeyen yangın, göçük ve grizu patlamaları meydana geldiğinde de, işçiler şöyle bir söylemlerle karşılaşırlar: *"Her madenkeş, Peygamber efendimizin gözünde ak donlu bir kâbe güvercinidir. Çıkardığınız her kömür parçasının, sevap hanenize altın harflerle yazıldığından haberiniz var mı? Hal böyleyken, işin içine fesat girerse, fiskü fücür girerse ne olur? Kömür tozu patlaması olur, göçük olur, körnefes olur, olur da olur."*

Oruçoğlu, Grizu'da yalnızca emeksermaye çelişkilerini anlatmaz; kadın ve erkek çelişkisi de, insanlığın ezeli çelişkisi olarak işlenir. Yazar, romanda güçlü kadın kişiliklerine yer verirken, kadın-erkek ilişkilerinde erkek-

egemen kültüre karşı çıkış sergiler ve "sevgi"yle yoğrulmuş birlikteliklerin gelişmesine yönelik bir yaklaşım geliştirir. Bu yaklaşımların, romanda özellikle "Zehra"nın kişiliğinde ve ilişkilerinde yoğunlaştığını görüyoruz.

Romanın en önemli konularından birisi de, "sınıf savaşımında şiddet" konusuna ilişkin ortaya konulan yaklaşımdır. Devletin kolluk güçleri, madende çalışma mükellefiyetinden kaçanların peşine düşer ve bu kaçaklar cezalandırılır. Bunun dışında, yevmiyeleri ödenmeyen madenkeşler çalışmayı reddettiklerinde karşılarında, maden idaresinin çavuşları etkili olamayınca, kolluk güçlerini bulurlar ve usulünce(!) haklarından gelinir. Kolluk güçleri, Ereğli Maden Şirketi'ni bastıklarında da işçilerin karşısına çıkar, ancak işçilerin gösterdiği kitlesel kararlılık üzerine geri çekilir. Bunun dışında maden idaresinin işçilere yoğun bir biçimde baskı ve şiddet uyguladığına tanık oluyoruz. Dayaktan adam sakatlamaya ve öldürmeye kadar varan bir şiddettir bu.

Romanda tarihi anlatılan Zonguldak madenkeşleri, ülkemiz işçi sınıfı tarihinin en önemli kesitlerinden birisini oluşturuyor; 1990-91 döneminde gerçekleştirdikleri Ankara yürüyüşü, ülkemiz işçi sınıfı hareketinde en ileri eylemlerden birisi olarak tarihe geçmiştir. O şanlı yürüyüşün geçmişi romanda anlatılanlar ve o geçmişin bir de geleceği olacaktır.

İşçi sınıfı yazını temel işlevlerinden birisi de, sınıf savaşımı deneyimlerinin kalıcılaşarak birikime dönüşebilmesine olanak sağlamaktır. Muzaffer Oruçoğlu, Grizu romanıyla bu yönde önemli bir yapıt ortaya koymaktadır. Geride yapılacak daha çok iş bulunmaktadır; emek araştırmalarının çok yönlü bir biçimde yaygınlaştırılması ve yazınsallığa dönüştürülmesi gerekliliği bulunmaktadır.

